

ber politiske alliancer og faktisk formår at gennemføre sin politik, fordrer imidlertid, at den uformelle magt og indflydelse i den politiske proces inddrages i forklaringen.

Et forhold, som ligger implicit i flere af betragtningerne i bogens konkluderende kapitel, er at analysere sociale systemer *in casu* politiske systemer som selvorganiserende og åbne systemer, som det for eksempel er formuleret af Luhmann, Scott og Weick. Her ses organisationer som værende i stand til at indsnævre mængden af handlings- og fortolkningsmuligheder samtidig med at man etablerer eksterne og interne netværk med henblik på at blive effektivt handledygtig. Perspektivet er ikke den politologiske tradition fremmed, da elementer heraf ligger i March og Olsons ny-institutionalisme, og kan vinde ved at trække på Luhmann, Scott og Weick. Det kunne være interessant at se Jens Peter Frølund Thomsen tage dette perspektiv mere konsekvent op senere.

Helhedsindtrykket rokkes der imidlertid ikke ved. Man fristes til at kalde *Governance Against Pressure* et stykke klassisk politologisk forskning. Tiden må vise, om det også bliver en klassiker.

René Bugge Bertramsen
Undervisningsministeriet
Juridisk-Uddannelsespolitisk Sekretariat

Nils Arne Sørensen (ed.), *European Identities. Cultural Diversity and Integration in Europe since 1700*, Odense: Odense University Press, 1996, 270 s., kr. 250,00.

Antologier er en udbredt, men vanskelig genre. Normalt væsentligt interessantere

for bidragerne end for læsere. Produktionsbetingelserne for moderne samfunds- og kulturvidenskab er i stadig stigende grad konferencer. Og flertallet af arrangører føler sig forpligtet til at kvittere for bevillingerne ved at udgive indlæggene. Det resulterer i mange, men ikke nødvendigvis gode bøger. Den foreliggende er et sådant produkt af den europæiske internationalisering, men væsentlig bedre end flertallet. Store dele er ligefrem interessante. Selvfølgelig bliver man ikke meget klogere på europæisk identitet, hvis det overhovedet er muligt at operere med begrebet i ental. Til gengæld får vi her analyser af flere slags europæiske identiteter, analyser af forskellige nationale og regionale identiteter plus overvejelser over nogle transnationale tendenser.

Identitet er på mange måder blevet det nye samlebegreb for kultur- og samfundsvidenskab. Det analyseres ikke eksplicit i bogen, selv om det nok havde været umagen værd med en begrebsafklarende artikel. Der er en lang tradition i europæisk filosofi og psykologi for at tænke over enkelte individers identitet, men forestillingen om kollektiv identitet er meget yngre end normalt antaget og stammer især fra socialpsykologien. Denne forestilling kan overraskende nok ikke spores længere tilbage i tiden end ca. 1950. Som optakt til den psykologiske krigsførelse under Anden Verdenskrig begyndte de amerikanske antropologer Gregory Bateson, Ruth Benedict og Margaret Mead at studere de forskellige folkeslags „nationale karakter“. Med antropologiske metoder beskrev Mead de særlige amerikanske værdier og diskuterede, under hvilke omstændigheder amerikanere var villige til at kæmpe. Hun tilstræbte, hvad ingen antropolog havde vovet at gøre tidligere, at skrive om en større, kompleks kultur ved hjælp af den model om hele

ber politiske alliancer og faktisk formår at gennemføre sin politik, fordrer imidlertid, at den uformelle magt og indflydelse i den politiske proces inddrages i forklaringen.

Et forhold, som ligger implicit i flere af betragtningerne i bogens konkluderende kapitel, er at analysere sociale systemer *in casu* politiske systemer som selvorganiserende og åbne systemer, som det for eksempel er formuleret af Luhmann, Scott og Weick. Her ses organisationer som værende i stand til at indsnævre mængden af handlings- og fortolkningsmuligheder samtidig med at man etablerer eksterne og interne netværk med henblik på at blive effektivt handledygtig. Perspektivet er ikke den politologiske tradition fremmed, da elementer heraf ligger i March og Olsons ny-institutionalisme, og kan vinde ved at trække på Luhmann, Scott og Weick. Det kunne være interessant at se Jens Peter Frølund Thomsen tage dette perspektiv mere konsekvent op senere.

Helhedsindtrykket rokkes der imidlertid ikke ved. Man fristes til at kalde *Governance Against Pressure* et stykke klassisk politologisk forskning. Tiden må vise, om det også bliver en klassiker.

René Bugge Bertramsen
Undervisningsministeriet
Juridisk-Uddannelsespolitisk Sekretariat

Nils Arne Sørensen (ed.), *European Identities. Cultural Diversity and Integration in Europe since 1700*, Odense: Odense University Press, 1996, 270 s., kr. 250,00.

Antologier er en udbredt, men vanskelig genre. Normalt væsentligt interessantere

for bidragerne end for læsere. Produktionsbetingelserne for moderne samfunds- og kulturvidenskab er i stadig stigende grad konferencer. Og flertallet af arrangører føler sig forpligtet til at kvittere for bevillingerne ved at udgive indlæggene. Det resulterer i mange, men ikke nødvendigvis gode bøger. Den foreliggende er et sådant produkt af den europæiske internationalisering, men væsentlig bedre end flertallet. Store dele er ligefrem interessante. Selvfølgelig bliver man ikke meget klogere på europæisk identitet, hvis det overhovedet er muligt at operere med begrebet i ental. Til gengæld får vi her analyser af flere slags europæiske identiteter, analyser af forskellige nationale og regionale identiteter plus overvejelser over nogle transnationale tendenser.

Identitet er på mange måder blevet det nye samlebegreb for kultur- og samfundsvidenskab. Det analyseres ikke eksplicit i bogen, selv om det nok havde været umagen værd med en begrebsafklarende artikel. Der er en lang tradition i europæisk filosofi og psykologi for at tænke over enkelte individers identitet, men forestillingen om kollektiv identitet er meget yngre end normalt antaget og stammer især fra socialpsykologien. Denne forestilling kan overraskende nok ikke spores længere tilbage i tiden end ca. 1950. Som optakt til den psykologiske krigsførelse under Anden Verdenskrig begyndte de amerikanske antropologer Gregory Bateson, Ruth Benedict og Margaret Mead at studere de forskellige folkeslags „nationale karakter“. Med antropologiske metoder beskrev Mead de særlige amerikanske værdier og diskuterede, under hvilke omstændigheder amerikanere var villige til at kæmpe. Hun tilstræbte, hvad ingen antropolog havde vovet at gøre tidligere, at skrive om en større, kompleks kultur ved hjælp af den model om hele

kulturer, der var udviklet gennem studiet af små, primitive samfund, som det Samoa, hun havde gjort berømt i 1920'erne.

I 1946 publicerede Meads ven og mentor Ruth Benedict en antropologiske analyse af Japan. Dette værk vandt større udbredelse end nogen af hendes egentlige antropologiske bøger. Uden at have været i Japan forsøgte Benedict at analysere grundtrækkene i den japanske kultur på basis af interviews med japanske krigsfanger. Hun skelnede mellem kulturer, der bygger på skamfølelse som Japan, og dem der bygger på skyld som den vestlige. Denne metode blev paradigmatiske for deres nye fælles kulturforskningsprojekt. Men resultaterne forekom mange rigeligt generaliserende og for ununancerede. Derfor begyndte man under indflydelse af Erik H. Erikson i stedet for national-karakter at tale om „etnisk“ eller „national“ identitet. Han har fundamentalt præget vor tids opfattelse af barndommens afgørende betydning for dannelsen af individet og gav senere stødet til etableringen af den såkaldte psykohistorie med sine biografier af Luther og Gandhi.

Trods al vaghed – eller måske netop på grund af den – slog identitetsbegrebet efter 1950 hurtigt an som betegnelse for fælles træk i adfærd og værdier i grupper og samfund. I *Encyclopedia of the Social Sciences* fra 1930'erne var der ikke et eneste opslag om identitet. I *International Encyclopedia of the Social Sciences* (1968) var der derimod store opslag om „Identity, Psychosocial“ og „Identification, Political“. Det skyldes især forholdene i USA, som var hjemsted for det overvældende antal af verdens samfundsvidenskabelige forskere. I 1960'erne kom interessen for etnicitet, altså forskelle, til at markere tilbagegang for undersøgelser af det fælles. Kravene om metodisk forfinelse bidrog sammen med

studenteroprøret, kvindebevægelsen og den almindelige sympati for alle undertrykte minoriteter til en i sig selv prisværdig opløsning af forestillingerne om faste og uproblematisk enheder, der kunne studeres under ét. Ud røg al tale om national identitet og indkom interessen for race, klasse og køn.

Sådan er situationen stadig inden for mange videnskaber, men samtidig er interessen for nationalisme og national identitet blusset op igen over hele verden under indtryk af de politiske begivenheder siden opløsningen af Sovjetunionen. Den videnskabelige udforskning af national identitet er ikke særlig gammel, men er uløseligt knyttet til det almindelige sprogs nationale forestillinger.

Når grækerne kaldte andre folkeslag for barbarer, når de kristne klassificerede ikke-kristne som hedninge, og når kinesere eller 1700-tals europæere kaldte andre folk for uciviliserede, gjorde de det for at få dem til at anerkende deres underlegne status. Der var fundamentalt set tale om en asymmetrisk relation. Når man kalder sig dansker, tysker, englænder eller franskmænd, gør man derimod ikke de andre til barbarer, hedninge, vilde eller vantro, men forudsætter, at de andre tilsvarende kan sætte et navn på deres egen nationalitet. Nationaliteter anerkender altså implicit andre nationaliteter som tilhørende en sammenlignelig kategori. Som oftest antager man, at ens egen identitet er bedst, men normalt vil vi ikke bestride andres ret til at tilhøre en anden national gruppe, selv om man kun undtagelsesvis vil dele sine egne privilegier med disse andre.

Den norske antropolog Fredrik Barth har foreslået en social interaktionsmodel for etnisk identitet, der ikke antager eksistensen af en fast karakter eller essens for en gruppe, men i stedet undersøger hvor-

dan dens medlemmer definerer sig til forskel fra andre grupper.

Denne fremgangsmåde indebærer, at etnicitet er et bundt af skiftende interaktioner snarere end en tæt vævet social organisation, der kan defineres præcist og entydigt. Det er netop denne skiftende og flygtige karakter ved etniciteten, der i 1960'erne og 1970'erne afholdt mange samfundsforskere fra at analysere den. De fleste af dem, der trods alt har prøvet, er gået ud fra den simple – men forkerte – antagelse, at rigtige etniske grupper beboder et entydigt defineret, eksklusivt og velafgrænset territorium. På den anden side er etnicitet kun en del af et kontinuum af sociale identiteter, der inkluderer såvel klasser som religiøse identiteter. Og hvis man anskuer tingene over et tilstrækkeligt langt tidsrum, kan disse forskellige typer af identiteter ændres til hinanden. Etniske grænser handler om holdninger og eksisterer først og fremmest i menneskers bevidsthed. Symbolske grænsedragninger er normalt ord. De er trafiklys som markerer, at man nu nærmer sig en barriere, der adskiller en gruppe fra en anden.

Alt dette får vi kun indirekte præsenteret i Odensehistorikeren Nils Arne Sørensens antologi. Men til gengæld får vi en række interessante empiriske indlæg, som kan udvide det historiske perspektiv for den samfundsvidenskabeligt skolede læser. Det gælder især den første sektion om supra-nationale identiteter. Under denne altomfattende – og upræcise – overskrift skjuler sig to interessante bidrag om dansk-nordisk historie og et væsentligt indlæg af David McCrone med en moderne tolkning af skotsk historie som afgørende forskellig fra såvel engelsk som britisk. Modsat Linda Colley, der har argumenteret for eksistensen af en specifik britisk identitet i hvert fald i 1800-tallet

påviser McCrone, at „britiskhed“ er en form for statspatrotisme. Britain og „britiskhed“ har aldrig været knyttet til en nationalstat, kun til imperiet eller til Labours centralistisk-socialdemokratiske velfærdsprojekt for den supranationale statsdannelse på de britiske øer.

Den sidste konnotation har de konservative haft let ved at opgive, mens det holder hårdere med den første. Men selv det konservative flertal, der har opgivet drømmen om imperiet har arvet et næsten uovervindeligt dilemma fra historie. Den stat de hersker over er „Britain“, men deres identitet er „engelsk“. Den statslige selvbestemmelsesret, som Thatcher og hendes tilhængere har påberåbt sig over for den Europæiske Union er derfor i realiteten en jingoistisk Little Englandism. Men heller ikke Labour er uberørt af den britisk-engelsk-skotske tvetydighed. Skotske labour politikere befinder sig i et fundamentalt dilemma mellem på den ene side en skotsk nationalisme, der kan være både social og demokratisk – i hvert fald hvis den selvstændige skotske stat kan få olien med sig – og på den anden side deres ansvar for det samlede (britiske) labourparti. Uden de overrepræsenterede skotske stemmer vil Labour aldrig komme til magten i Storbritannien, også selv om det skulle lykkes at komme af med unionisterne i Nordirland.

Der er store nutidige perspektiver i sådanne historiske perspektiveringer af identitet og politisk kultur. Både når de som her fremføres af en sociolog med sans for historie, og når det som i det andet tilfælde med Norden gøres af historikere med sans for moderne politiske problemstillinger. Jens Rahbek Rasmussens bidrag om det dansk-norsk-slesvig-holstenske monarki som en sammensat stat er et andet eksempel på relevant komparativ historie. Han tager udgangspunkt i det

moderne forskningsbegreb om „composite states“, der især er udviklet til at beskrive Storbritanniens karakter efter unionen med Skotland i 1707, ja reelt fra indlemmelsen af Wales i 1536 (United Kingdom of Great Britain and Ireland 1800-1922, efter 1922 kun Northern Ireland) og Spanien efter 1492/1714 (se J.H. Elliott, „Europe of Composite Monarchies“, *Past & Present*, 137, 1992). Ved nøjere eftersyn viser dette begreb sig også at være det bedst dækkende til forståelsen af den dansk-norske stat, ja i virkeligheden af den „danske“ stat helt den selv-påførte katastrofe i 1863/64. Danmark blev den ultimative småstat i 1800-tallet, men var det ikke i 1700-tallet og første halvdel af 1800-tallet. Denne arv er vigtig at have med sig, når man forsøger at forstå den politiske kultur i det moderne Danmark.

De senere sektioner er mindre nye for politologer. Afsnittet om regioner er godt, men kan læses andre steder. Oliver Schmidtke skriver helt profetisk om Lega Nord i Italien. Hans analyse er blevet bekræftet af den senere politiske udvikling. Lega Nord's succes skyldtes ikke dets etniske regionalisme, men at mange vælgere brugte det uprøvede parti til at protestere mod korruptionen i den første republik. Mange af disse stemmer er siden gået til Berlusconi's liberalistiske Forza Italia. Hvor de vil gå hen efter det nuværende centrum-venstre eksperiment, afhænger helt af regeringens succes og af om det lykkes Romano Prodi at skille traditionalister fra fornyere i Massimo D'Alema's demokratiske venstreparti og fastholde de centrumsøgende sociale dele af det opløste kristeligt demokratiske parti. Fremtiden kender ingen, og Schmidtke's bidrag er nu snarest af historisk interesse. Men væsentligt. Man kan også læse en kort udgave af Steen Bo Frandsens

disputats om muligheden for skabelsen af en jysk region i 1800-tallet. Han skelner skarpt mellem regionalisme som ideologi og regionale interesser, men argumenterne er klarere udarbejdet i afhandlingen, der er udkommet i mellemtiden.

En sektion om sprog, kultur og identitet med Corsica som eksempel er interessant, men uden teoretiske argumenter. Bortset fra et stærkt provokerende indlæg af semiotikeren Per Aage Brandt. Kort – alt for kort og hermetisk – ventilerer han en plausibel hypotese om, at behovet for kollektiv såvel som personlig identitet (han skelner ikke) er konstituerende for mennesket som sådant. Er det rigtigt, vil den aktuelle internationalisering og globalisering medføre langt større problemer, end vi normalt antager ud fra politiske og økonomiske analyser. Synspunktet er vigtigt og kontroversielt, men så kortfattet formuleret, at det er umuligt at afgøre relevansen af en sådan filosofisk antropologisk bestemmelse.

I sidste sektion „Beyond the Nation-state“ møder vi kompetente analyser af udviklingen mellem de nationale stater i EU af Knud Erik Jørgensen og Thomas Christensen. Særlig klar er Jørgensen's analyse af farene ved en blot og bar vendt tilbage til staterne og deres interesser som konstituerende den internationale politik. Nationalstaten er ikke identisk med staten som sådan, og der er behov for en langt grundigere refleksion over territoriets betydning for den moderne stat. Og for den nye betydning af territorium i det hele taget efter afslutningen af den kolde krig. Vi er muligvis ved at forlade det Westfalske paradigme med konkurrence mellem territoriale stater, men konsekvenserne af paradigmeskiftet er langt fra realiseret endnu.

Antropologen Anne Knudsen afslutter bindet med en interessant lille artikel om

mafiaen som eksempel på et ikke-statsligt perspektiv på trans-nationale forbindelser. Hun har sandsynligvis helt ret i, at der i den internationale forbryderverden trives alternative opfattelser af verden. Men det er vanskeligt at undersøge sådanne ikke-statslige organisationer uden at romantisere forbryderne. Mest slagkraftige er tankerne, hvis de bruges som eksempel på den megen tale om det „civile“ samfunds dyder. Alt taler for, at staten vil blive afløst af forbrydersyndikater, hvis den altså afløses. Det diskuteres ikke eksplicit i artiklen, der især er god, fordi den bygger på et seriøst antropologisk feltarbejde, som for en gangs skyld ikke er udført blandt fattige og underprivilegerede, men blandt rige og overprivilegerede. De riges verdenssyn er relevant, men undersøges normalt ikke af samfundsforskere, fordi det er ubehageligt at skulle se opad til forskningsobjektet. Hvis det da ikke lige drejer sig om politiske magthavere. Og selv de er efterhånden kommet ned i øjenhøjde.

Kort sagt vil jeg anbefale en række af de individuelle bidrag. Ikke for de fraværende teoretiske betragtninger, eller for en systematisk afdækning af feltet, men for den empiriske sensitivitet og de utraditionelle synspunkter i en række af bidragene.

Uffe Østergård
Center for Kulturforskning
Aarhus Universitet

Heine Andersen og Lars Bo Kaspersen (red.), *Klassisk og moderne samfundsteori*, København: Hans Reitzel, 1996, 646 s., kr. 475,00.

Klassisk og moderne samfundsteori er i alle henseender et imponerende værk, der

tjener både redaktører, bidragydere og forlag til ære. Der er tale om en smuk og slidstærk bog, både hvad angår udstyr og indhold. Det er næppe heller for meget sagt, at *Klassisk og moderne samfundsteori* kan give sociologien som fag et tiltrængt løft. Samlet kan den tjene som studiehåndbog og opslagsværk for fagets udøvere, ligesom den selv sagt vil være uundværlig i en række undervisningsmæssige sammenhænge, hvad enten man her beskæftiger sig med de sociologiske klassikere, de sociologiske traditioner og skoledannelser eller med helt aktuelle diskussioner inden for sociologien.

Klassisk og moderne samfundsteori er skrevet af 23 skandinaviske forfattere suppleret af William Outhwaite fra Sussex, der skriver det indledende kapitel om „Klassisk og moderne samfundsteori“. Bogen er disponeret i tre dele, hvor første del er viet en gennemgang af „the founding fathers“: Marx, Spencer, Tönnies, Durkheim, Weber, Simmel, Cooley og Mead. Disses bidrag til den sociologiske tænkning præsenteres, hvad angår genstandsområder, grundbegreber og teoretiske sammenfatninger ledsaget af kortfattede biografiske oplysninger, der også lader personen bag det respektive bidrag til sociologiens dannelse træde frem.

I anden del præsenteres vi for de skoledannelser inden for sociologien, som „the founding fathers“ lagde grundstenene til: marxisme og Frankfurterskole, funktionalisme, „interaktionisme“ og strukturalisme. Afsnittet rummer tillige en præsentation af de moderne klassikere, der er på vej til eller vel må siges allerede at være skoledannende, dvs. Foucault, Elias, Habermas, Bourdieu, Luhmann og fortalere for det „rational choice“-program, der efter deres opfattelse fremstår som et nyt, frugtbart samlende paradigme for samfundsvidenskaberne. Givetvis til o-